

NIEUWE KOUDE OORLOG

IS ER EEN WEG TERUG?

VERSLAG VAN EEN
BEZOEK AAN MOSKOU

Sadet Karabulut
Tiny Kox
Jip van Dort
Anna Kolotova

juli 2019

SP

INHOUD

INLEIDING 5

DIALOOG 7

INF-VERDRAG, NAVO & OEKRAÏNE 8

ONTWIKKELINGEN IN RUSLAND, MENSENRECHTEN & MH17 11

CONCLUSIES 13

BIJLAGE 1: OPINIESTUK TINY KOX 14

BIJLAGE 2: LIJST VAN GESPREKSPARTNERS 16

De beroemde kathedraal aan het Rode Plein

INLEIDING

Van woensdag 29 mei tot en met zaterdag 1 juni bezochten wij Moskou, de hoofdstad van Rusland. Daar spraken we met onder andere politici van regerings- en oppositiepartijen, onderzoekers, journalisten en mensenrechtenverdedigers.

De belangrijkste reden om naar Rusland af te reizen, is dat we ons grote zorgen maken over de hoogopgelopen spanningen tussen Oost en West, over de nieuwe Koude Oorlog die de afgelopen jaren is ontstaan.

Na annexatie van de Krim en de bredere militaire inmenging in het oosten van Oekraïne, zijn de betrekkingen tussen het Westen en Rusland bekoeld. Het neerhalen van vlucht MH17 in juli 2014 in Oekraïne, door een buk-raket in bezit van het Russische leger, zette de relatie nog verder onder druk, specifiek ook de betrekkingen met Nederland.

Defensiebudgetten zijn de afgelopen jaren opgeschroefd en het grensgebied tussen Rusland en de NAVO, dat de afgelopen decennia naar het Oosten oprukte, is gemilitariseerd. Dit gaat gepaard met honderden miljarden aan investeringen in nieuwe, makkelijker inzetbare kernwapens en stevige, agressieve retoriek die oude tijden doet herleven. Ook zijn, soms vergaande, sancties over en weer ingesteld.

De centrale vraag die we onze gesprekspartners voorlegden, is of er een weg terug is. Of er manieren gevonden kunnen worden voor de-escalatie. Of wegen bewandeld kunnen worden naar ontspanning in de onderlinge betrekkingen.

In de Nederlandse politiek wordt veel over Rusland gesproken. Wij vinden het belangrijk dat ook met Russen wordt gesproken, en dat wordt geluisterd. Niet om gehersenspoeld te worden door Russische propaganda. Wel om een eerlijker beeld te krijgen van de werkelijkheid, die ook in het Westen door propaganda wordt vervuild. Hierin, in het aangaan van een gesprek, van een dialoog, ligt mogelijk de kiem om te komen tot betrekkingen die niet zijn gestoeld op wantrouwen en vijandigheid. Dat kan bijdragen aan een veiligere wereld, waarin minder geld aan dure wapens wordt verspild.

Aan de hand van een aantal thema's – dialoog, INF-verdrag, NAVO, Oekraïne, binnenlandse ontwikkelingen, mensenrechten en MH17 – zijn in dit reisverslag onze bevindingen opgenomen met aan het einde enkele conclusies.

Sadet Karabulut	Tweede Kamerlid, woordvoerder Buitenlandse Zaken & Defensie
Tiny Kox	Eerste Kamerlid en voorzitter van de Verenigd Europees Links-fractie in de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa
Jip van Dort	fractiemedewerker Buitenlandse Zaken in de Tweede Kamer
Anna Kolotova	secretaris van de Verenigd Europees Links-fractie in de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa

ФЕДЕРАЛЬНОЕ СОБРАНИЕ
РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ

ГОСУДАРСТВЕННАЯ
ДУМА

DIALOOG

Een terugkerend thema in veel van onze gesprekken was het tot een minimum beperkte contact tussen Oost en West. Veel van onze gesprekspartners, de politici voorop, klaagden hierover. Waar tot een aantal jaar geleden geregeld gesproken werd tussen de VS en Rusland, maar ook tussen de EU en Rusland en in de NAVO, is dat sinds de crisis in Oekraïne allemaal teruggeschroefd.

Dat betreft niet alleen contact op het hoogste niveau, tussen regeringsleiders. Wat ook werd genoemd was de afgenomen samenwerking tussen studenten en op cultureel vlak en de stokkende dialoog tussen parlementariërs, met name omdat Russische parlementariërs soms ook op sanctielijsten staan en daarom niet naar het Westen kunnen reizen. Opgemerkt werd daarbij dat het intensiveren van contact, het spreken met elkaar, bij kan dragen aan het openbreken van stereotypen die aan beide kanten bestaan.

Een concreet voorbeeld waar de dialoog met het Westen geïntensiveerd kan worden, betreft de Raad van Europa, specifiek de Parlementaire Assemblee daarvan. Met name de Russische parlementariërs, de leden van de Doema, noemden dit als mogelijke bijdrage aan de-escalatie. Na de annexatie van de Krim werd de Russische delegatie in de Parlementaire Assemblee stemrecht en andere rechten ontnomen. Het zou goed zijn als dit werd teruggedraaid, aldus de Doemaleden.

Discussies hierover waren gaande toen wij Moskou bezochten. Inmiddels is besloten – door een bijna twee derde meerderheid van de Assemblee en na aandringen van landen als Frankrijk en Duitsland, maar tegen het zere been van Oekraïne – dat Rusland het stemrecht terugkrijgt. Daarmee is de Russische delegatie weer volwaardig lid van de 47 landen tellende Parlementaire Raad. (Zie [deze link](#) en [deze](#) voor meer achtergrondinformatie en de inzet van de SP op dit punt. Zie [deze link](#) voor het rapport over de rol en missie van de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa dat de basis vormt voor de terugkeer van Rusland in de Assemblee. Achterin dit verslag, in de bijlage, is een opiniestuk van Tiny Kox hierover opgenomen.)

De wens van onze gesprekspartners voor intensivering van de onderlinge contacten lijkt aan te sluiten bij een veranderde opvatting onder de Russische bevolking. Socioloog Lev Gudkov, die leiding geeft aan het onafhankelijke onderzoeks- en peilingbureau Levada Center, wees erop dat de Russische bevolking meer en meer vermoeid raakt van de confrontatie met het Westen. Dat is niet los te zien van groeiende onvrede in Rusland, waar de mensen er de afgelopen jaren economisch op achteruit gaan. Bijzonder pijnlijk is daarbij dat relatief veel geld gaat naar militaire zaken in plaats van naar zorg en andere sociale voorzieningen. (Voor een aantal peilingen van het Levada Center, zie bijvoorbeeld [deze](#) over de populariteit van politici en [deze](#) over de Krim.)

INF-VERDRAG, NAVO & OEKRAÏNE

Een groot obstakel voor betere betrekkingen tussen Oost en West is momenteel gelegen in het verdrag over kernraketten voor de middellange afstand, het INF-verdrag, dat in de jaren '80 van de vorige eeuw tussen de VS en Rusland is gesloten. Dit droeg in belangrijke mate bij aan de veiligheid in Europa. (Zie **dit opiniestuk** voor meer achtergrondinformatie over het INF-verdrag en **dit opiniestuk** over de nieuwe Koude Oorlog.)

De VS hebben het verdrag begin februari dit jaar opgezegd. In reactie daarop deed president Poetin een dag later hetzelfde. Omdat er een opzegtermijn van een half jaar is, zal – als er niet wordt ingegrepen door verstandige mensen – begin augustus het verdrag definitief verlopen.

Toen wij de Doema bezochten, waar brede consensus is over het Russische buitenlandbeleid, werd dit besluit van Poetin net behandeld en, een paar weken later, bekrachtigd. Nu ligt het bij de andere kamer, de Federatieraad (Senaat), waar er nog over besloten moet worden.

Wij vroegen de Russische parlementariërs naar het INF-verdrag. Daarbij wezen wij erop dat er in de VS brede consensus is dat Rusland met het ontwikkelen van bepaalde raketten het verdrag schendt en de VS daarmee in haar recht zouden staan het verdrag op te zeggen. Wat wij terugkregen was een spiegelbeeld van deze Amerikaanse redenering. Niet Rusland zou het verdrag schenden, maar juist de VS.

Daarbij werd vooral, maar niet uitsluitend, gewezen op het Amerikaanse antiraketschild dat deels al in stelling is gebracht in Oost-Europa. Formeel is dit niet tegen de Russen gericht, zeggen de VS, maar dat gelooft niemand in de Doema. Dat dit raketschild enkel defensief zou zijn, wordt ook niet serieus genomen. Russische parlementariërs legden tot in detail uit hoe met een enkele aanpassing offensieve raketten geplaatst kunnen worden, bijvoorbeeld in Roemenië, wat haaks zou staan op het INF-verdrag.

De Doemaleden wezen ook op het gevaar voor Europa van het besluit – het Amerikaanse besluit, zoals steeds opnieuw benadrukt werd – om het verdrag op te zeggen. Als het komt tot een nieuwe kernwapenwedloop met middellangeafstandsraketten (zover is het nog niet) zal Europa het potentiële strijdtoneel zijn.

Kan het verdrag nog gered worden? Volgens Pavel Palazjtsjenko, die tijdens de onderhandelingen over de totstandkoming van het INF-verdrag de tolk was voor president Gorbatsjov van de toenmalige Sovjet-Unie, is er nog tijd. Volgens hem moeten Europese landen duidelijk uitspreken dat zij geen INF-raketten op eigen bodem dulden. Daarnaast hoopt hij dat, net als in de jaren '80 toen honderdduizenden in Nederland tegen deze raketten demonstreerden, de bevolkingen van Europa van zich zullen laten horen.

Daarnaast benadrukte Palazjtsjenko dat het beëindigen van het verdrag nog iets anders is dan het over en weer bewapenen met INF-raketten. Dat vergt een apart besluit, dat (nog) niet genomen is. Er is een zekere nalatenschap op het gebied van ontwapening. Dat kan als rem werken op het daadwerkelijk overgaan tot bewapening.

De tolk van Gorbatsjov was er ook bij toen na de val van de Muur de eenwording van Duitsland werd besproken. Dat was in 1990. Een heikel punt was of Duitsland lid zou worden van de NAVO. Om zorgen aan de kant van de Sovjet-Unie hierover weg te nemen werd herhaaldelijk beloofd dat de NAVO niet verder naar het Oosten uit zou breiden. 'Not an inch', stelde de Amerikaanse minister van Buitenlandse Zaken tijdens de besprekingen.

De geschiedenis is anders gelopen. Na de val van de Muur breidde de NAVO in rap tempo uit. Niet alleen met voormalige Oostblokstaten zoals Polen en Hongarije, maar ook met landen die voorheen nog onderdeel uitmaakten van de Sovjet-Unie, zoals de Baltische staten. In 2008 werd op een NAVO-top ook nog beloofd dat Georgië en Oekraïne lid zouden worden. Dit hele proces heeft, aldus Palazjtsjenko, die de uitbreiding van de NAVO onomkeerbaar noemt, flink bijgedragen aan oplopende spanningen.

Wat de Russische inmenging vanaf 2014 in Oekraïne betreft, wat de aanleiding was voor de Westerse sancties, lijkt er voorlopig weinig perspectief op vooruitgang. Tijdens gesprekken in de Doema, maar ook elders, werd duidelijk dat vrijwel niemand vindt dat de Krim teruggegeven moet worden aan Oekraïne. Wel is er consensus dat de Krim door Sovjetleider Chroesjtsjov nooit weggegeven had mogen worden.

Wat betreft de oplossing van de crisis in Oost-Oekraïne wordt er in de Doema vooral op gewezen dat Kiev nalaat belangrijke afspraken, die eerder zijn gemaakt (de Minsk-akkoorden), na te komen. Dat gaat bijvoorbeeld over meer autonomie voor provincies in het oosten van Oekraïne. Als wij er op wijzen dat ook Rusland bij dient te dragen aan een oplossing, wordt gewezen op de vermeende volgorde van gemaakte afspraken. Pas als Oekraïne aan zijn verplichtingen heeft voldaan, is Rusland aan de beurt.

In gesprek met Russische
mensenrechtenverdedigers

ONTWIKKELINGEN IN RUSLAND, MENSENRECHTEN & MH17

Terwijl er aangaande het buitenlandbeleid van Rusland brede consensus is in de Doema, is dat op andere terreinen veel minder het geval. Vooral de grootste oppositiepartij in Rusland, de Communistische Partij, is erg kritisch op een aantal binnenlandse ontwikkelingen. Leaders van deze partij stellen ronduit dat de regering in Rusland haar ontslag moet indienen.

De reden hiervoor is de groeiende armoede in het land, maar ook het gegeven dat het aantal miljardairs blijft groeien. Dat komt onder andere door het lage percentage belasting dat wordt betaald, als er al betaald wordt. Door hoge corruptie is dat allerm minst zeker. De al eerder genoemde Lev Gudkov van het Levada Center meldde hierover nog dat één procent van de Russen de helft van het vermogen in handen heeft, wat illustreert dat ongelijkheid een gigantisch probleem is in Rusland.

Voorals recente protesten over de door Poetin aangekondigde verhoging van de pensioenleeftijd schoot veel Russen in het verkeerde keelgat, aldus de Communistische Partij. Honderdduizenden demonstreerden hiertegen – een relatief groot aantal. Deze maatregel draagt eraan bij dat de populariteit van president Poetin dalende is, alhoewel deze nog altijd relatief hoog is, zeker vergeleken met de populariteit van sommige Westerse leiders.

Politiek wetenschapper Ekaterina Schulmann, die ook lid is van een presidentiële raad voor mensenrechten, ging een stukje terug in de geschiedenis en stelde dat met name na de parlementsverkiezingen van 2011, waarna grote protesten volgden, de repressie in Rusland stevig is toegenomen. Vanuit de autoriteiten is dit protest geïnterpreteerd als een coup-poging. Daarna volgden onder andere wetten die ngo's aan banden leggen, vooral wat betreft financiering vanuit het buitenland.

Vanuit dit perspectief zou volgens Schulmann ook het buitenlandbeleid begrepen moeten worden. Dat zou nadrukkelijk een uitvlucht uit binnenlandse problemen zijn – iets wat vaker werd opgemerkt tijdens ons bezoek aan de hoofdstad. Feit is dat de populariteit van Poetin naar uitzonderlijke hoogten steeg na annexatie van de Krim.

De huidige onvrede in het land zou weer terug zijn op het niveau van aan het begin van dit decennium, aldus de politiek wetenschapper. De onrust die volgde op het verhogen van de pensioenleeftijd is enkel een symbool hiervan. Op de achtergrond spelen ook nog andere kwesties, vaak lokale, zoals protesten tegen het dumpen van afval uit de grote stad in omliggende dorpen. Ook de afname van het aantal ziekenhuizen en scholen in kleinere gemeenschappen zou een rol spelen.

Tijdens een uitgebreid gesprek met mensenrechtenverdedigers in Rusland, onder andere van Memorial en de lokale afdeling van het internationale Human Rights Watch, werd ook nog op een aantal andere zaken gewezen. Voorbeelden betreffen marteling in gevangnissen, maar ook grootschalige misbruik van veel te vaag geformuleerde antiterrorismewetgeving. Gedwongen verdwijningen van duizenden mensen, bijvoorbeeld in Tsjetsjenië, werden ook genoemd.

Daarnaast groeit het aantal politieke gevangenen in Rusland, waar ook mensen om religieuze redenen gevangen gehouden worden. Vrijheid om te demonstreren kan in Rusland met relatief groot

gemak aan banden worden gelegd. Wie zich er, na zo'n verbod, toch nog aan waagt, riskeert een hoge boete. (Zie het jaarlijkse **overzicht van Human Rights Watch** voor een gedetailleerd overzicht van mensenrechtenschendingen en **deze lijst** van Memorial met politieke gevangenen.)

Speciale aandacht vroegen de mensenrechtenverdedigers voor de vreselijke tragedie met de MH17, die op 17 juli 2014 uit de lucht werd geschoten, waarbij 298 doden vielen, waaronder 196 met de Nederlandse identiteit. Dit vooral in relatie tot het grote probleem van straffeloosheid in Rusland.

Russische betrokkenheid bij het neerhalen van vlucht MH17 is aangetoond en inmiddels zijn de eerste vier verdachten in beeld van het Openbaar Ministerie. Zij zullen zich moeten verantwoorden voor de rechter. Ook is er door Nederland een aansprakelijkheidsprocedure tegen Rusland gestart vanwege zijn betrokkenheid bij het neerhalen van de vlucht.

In Rusland blijft betrokkenheid ontkend worden. De positie van veel Russische parlementariërs blijft dat men niet begrijpt dat Oekraïne, het land onder wiens jurisdictie MH17 werd neergeschoten, deel uitmaakt van het onderzoeksteam, terwijl Rusland van het onderzoek wordt buitengesloten.

Vlucht MH17 was ook een nadrukkelijk onderwerp tijdens ons gesprek met de Nederlandse ambassadeur in Moskou, mevrouw Jones-Bos. De nadrukkelijke hoop werd uitgesproken dat de daders veroordeeld zullen worden en het aansprakelijk stellen van Rusland tot concrete resultaten zal leiden.

CONCLUSIES

- De hoogopgelopen spanningen tussen Oost en West, de nieuwe Koude Oorlog, leiden tot meer onveiligheid in de wereld, specifiek in Europa, met een nieuwe wapenwedloop, mogelijk zelfs een nieuwe kernwapenwedloop, tot gevolg.
- Geen poging mag onbenut gelaten worden om het INF-verdrag te redden. Dat zowel de VS als Rusland elkaar ervan beschuldigen het verdrag te schenden zou aanleiding moeten zijn tot wederzijdse inspecties en onderhandelingen over het behoud van het verdrag.
- Cruciaal in het temperen van de hoog opgelopen spanningen in de nieuwe Koude Oorlog tussen Oost en West is het inzetten op een serieuze dialoog, op een eerlijk gesprek tussen de twee kampen, met vertrouwenwekkende maatregelen, waar de terugkeer van de Russische delegatie in de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa een voorbeeld van is.
- Alhoewel de annexatie van de Krim in 2014 illegaal was, is er geen enkele basis in de Russische politiek voor teruggave van dit schiereiland aan Oekraïne.
- De uitvoering van de Minsk-akkoorden over het conflict in het oosten van Oekraïne zit vast. Belangrijk is dat desondanks gezocht blijft worden naar mogelijkheden dit proces nieuw leven in te blazen.
- Vooral vanwege economisch hardere tijden en maatregelen op sociaal terrein, zoals de verhoging van de pensioenleeftijd, neemt de onvrede in Rusland toe. Dat uit zich in protesten op straat, maar is ook terug te zien in de dalende populariteit van president Poetin, een daling die al een tijd aan de gang is.
- De mensenrechtensituatie in Rusland is de afgelopen jaren verslechterd. Repressie neemt toe en de ruimte voor (maatschappelijke en politieke) oppositie krimpt, maar er is geen sprake van een totalitair systeem, zoals in de donkerste dagen van de voormalige Sovjet-Unie.
- Van groot belang is om op allerlei terreinen contact te houden met mensenrechtenverdedigers in Rusland en deze te steunen waar dit mogelijk is.
- Het neerhalen van vlucht MH17 is een nationale tragedie. Van groot belang blijft dat de daders worden opgespoord en berecht en dat Rusland daaraan meewerkt. Het is verder zeer te hopen dat het aansprakelijk stellen van Rusland tot resultaten leidt.

BIJLAGE 1

OPINIESTUK TINY KOX

Rusland buiten de Raad van Europa was contraproductief

Na vijf jaar afwezigheid voldoet Rusland weer aan zijn verplichting om een delegatie van het Russische parlement naar de Parlementaire Assemblee van de Raad van Europa te sturen. Daarmee komt een einde aan de Russische houding dat het land zelf wel uitmaakt aan welke van de statutaire organen van Europa's grootste en oudste verdragsorganisatie het deelneemt.

Na de illegale annexatie van de Krim in 2014 werd de Russische delegatie het stemrecht in de Assemblee ontnomen. Rusland vertrok en gebruikte de straf vervolgens als argument om voortaan geen enkele rapporteur op Russisch grondgebied toe te laten. Onderzoeken naar eventuele schendingen van mensenrechten, de situatie op de Krim, het functioneren van democratische instituties in Rusland konden niet doorgaan. En Rusland stopte met het betalen van contributie.

Met het ontnemen van stemrecht schoot de Assemblee zich in de eigen voet: het bood Rusland een excuus om weg te blijven in Straatsburg, en alle medewerking te blokkeren. Vijf jaar lang kon de Assemblee alleen over Rusland spreken, nooit met Rusland, wat vaak leidde tot verlamming van het werk. Intussen kon Sergej Lavrov, de Russische minister van Buitenlandse Zaken, vijf jaar lang probleemloos zijn rol opeisen in het Comité van Ministers van de Raad.

Al die jaren ben ik blijven wijzen op deze onbalans en ineffectiviteit in de Raad van Europa. Vaak tegen de stroom in, omdat een aanzienlijk deel van de Assemblee bevangen werd door nieuwe Koude Oorlogsretoriek. Gaandeweg werd echter duidelijk dat de hele organisatie zichzelf zo marginaliseerde en ook dat Rusland uit de Raad van Europa dreigde te stappen en daarmee zijn inwoners het recht zou afnemen om zich te kunnen wenden tot het Europees Hof voor de Rechten van de Mens in Straatsburg.

Om een antwoord op de crisis te vinden, werd eind 2017 een commissie aan het werk gezet waarin alle parlementen meewerkten, inclusief dat van Rusland. Vervolgens koos de Assemblee mij als rapporteur om voorstellen te doen over de rol en missie van de Raad van Europa en zijn Assemblee. Mijn rapport daarover werd in april met driekwart van de stemmen aangenomen.

De meeste aandacht ging naar twee van mijn voorstellen. Eén: dat het niet langer mogelijk moet zijn dat landen deelnemen in slechts één van de twee statutaire organen (de Assemblee en het Comité van Ministers); je doet mee in alle twee, of in geen van beide. En wie deelneemt, heeft gelijke rechten, in beide organen.

Een tweede voorstel betrof het opzetten van een nieuw reactiemechanisme in het geval dat een lidstaat zijn verplichtingen schendt op basis van het Statuut of het Mensenrechtenverdrag. Niets doen mag dan geen optie meer zijn; daarom stelde ik voor om ook de Assemblee het recht te geven een schorsings- of uitzettingsprocedure te starten, in samenwerking met het Comité van Ministers en de secretaris-generaal van de Raad van Europa. Dat is aanzienlijk sterker dan de bestaande unilaterale sancties van de Assemblee, die ineffectief zijn gebleken.

Beide voorstellen werden een maand later al, op de conferentie van 47 ministers van Buitenlandse Zaken in Helsinki, overgenomen. Berlijn en Parijs, maar ook de Nederlandse minister Blok, steunden mijn plannen. Vervolgens moest gezorgd worden dat ze ook konden worden uitgevoerd. Daarbij was de bemoeienis van bondskanselier Merkel, president Macron en president Poetin nuttig.

De Russische delegatie is met brede steun van de Assemblee in staat gesteld haar geloofsbrieven te presenteren en die zijn inmiddels goedgekeurd. En de Russische leden hebben dezelfde rechten en plichten als alle andere leden.

De terugkeer van Rusland naar de Assemblee kan ook een stap zijn richting het verminderen van de confrontatiepolitiek die Europa de afgelopen jaren in haar greep heeft gekregen en naar herstel van de dialoog op alle terreinen waar mensenrechten, in Rusland en daarbuiten, in het geding zijn. Waaronder een gedegen onderzoek naar mogelijkheden van de Raad van Europa om Rusland beter te laten meewerken met het strafrechtelijk onderzoek naar het neerhalen van MH17 en de dood van zoveel onschuldige slachtoffers.

Dat onderzoek komt er nu, mede op mijn voorstel, en rapporteurs van de Raad van Europa kunnen daarvoor ook naar Rusland gaan. Net als al onze andere rapporteurs, die al veel te lang hebben moeten wachten. De Mensenrechtencommissaris heeft intussen toestemming om in het najaar de Krim te bezoeken en alles te ondernemen wat zij passend vindt. En een dezer dagen is de achterstallige Russische contributie te verwachten, een kleine 100 miljoen euro. Deze week zijn ook de eerste afspraken gemaakt over het uitwerken van het nieuwe reactiemechanisme, waardoor lidstaten wellicht beter op hun tellen gaan passen. Dat kan geen kwaad. De Raad van Europa bestaat zeventig jaar en dat mag worden gevierd. Maar alleen als we ook proberen om de effectiviteit van Europa's grootste mensenrechtenorganisatie drastisch te verbeteren.

3 juli 2019 werd dit artikel geplaatst in NRC Next en NRC Handelsblad.

BIJLAGE 2

LIJST VAN GESPREKSPARTNERS

- Ivan Melnikov, Doemalid voor de Russische Communistische Partij (43 van de 450 zetels) en ondervoorzitter van het parlement
- Pyotr Tolstoj, Doemalid voor Verenigd Rusland (339 zetels) en ondervoorzitter van het parlement
- Leonid Slutsky, Doemalid voor de Liberaal-Democratische Partij van Rusland (39 zetels) en voorzitter van de buitenlandcommissie van het parlement
- Alexej Chepa, Michail Emiljanov & Alexandr Romanovich, alle drie Doemalid voor Rechtvaardig Rusland (23 zetels)
- Aleksandr Baunov, politiek analist verbonden aan het Carnegie Moscow Center
- Lev Gudkov, socioloog en directeur van het Levada Center
- Renée Jones-Bos, ambassadeur van Nederland in Moskou
- Konstantin Kosachev, voorzitter van de Commissie Buitenlandse Zaken in de Russische Senaat
- Vladimir Lukin, oud-Commissaris voor de Mensenrechten
- Yekaterina Schulmann, politiek wetenschapper en lid van een presidentiële raad voor mensenrechten en universitair hoofddocent van de Russische presidentiële academie van nationale economie en openbaar bestuur
- Pavel Palazjtsjenko, de tolk van Gorbatsjov, de laatste leider van de Sovjet-Unie, en als hoofd media-relaties verbonden aan de Gorbachev Foundation
- Damelya Aitkhozhina, onderzoeker bij Human Rights Watch in Rusland
- Lev Ponomaryov, directeur van de 'For Human Rights'-beweging in Rusland
- Alexander Cherkasov, voorzitter van de Russische mensenrechtenorganisatie Memorial

WWW.SP.NL